

Payas'ta
Sokullu
Mehmed
Paşa
Camiî

günümüze ulaşmayan kale, Cin Kule, iskele ve gümrükle tersane Payas'taki diğer önemli eserlerdir. Külliye'nin yanında bulunan kale genelde iyi durumdadır. Arşiv kaynaklarına göre Osmanlı öncesinde bugünkü kalenin yerinde oldukça harap, muhtemelen bir Haçlı kalesi mevcutken önce onarılmak istenmiş, daha sonra 1567-1580 yılları arasında yeniden inşa edilmiş, hendekleri de genişletilmiştir. İlgili belgelerden kalenin boyutları, özellikleri, yapılan harcamalar, asker ve top sayısı gibi bilgilere ulaşılmaktadır. Sekiz kuleli ve yedi burçlu kalenin girişi külliye bakan doğu cephesindedir. Avlunun içinde harap bir mes-cidde kışlaya rastlanmaktadır. Sahile yakın konumda küçük bir yükseltinin üstünde yer alan Cin Kule'nin öteki adı İskele Kulesi ve kule diğer kaleye göre ufak olup üç katlıdır. Denizden gelmesi muhtemel tehlikelere karşı iskele-gümrük ve tersaneyi koruma amaçlı inşa edilmiştir.

Osmanlılar, Doğu Akdeniz'deki en büyük tersaneyi Payas'ta inşa etmişlerdir. 1568'de inşaatına başlanan tersanenin Cin Kule ile iskele arasında olduğunu kırk elli yıl öncesine kadar hatırlayanlar vardır. Evliya Çelebi'nin korunaklı güzel bir liman diye tanımladığı iskeleden Kâtib Çelebi de işlek bir ticaret limanıdır şeklinde söz eder. Payas, XIX. yüzyıla kadar Halep'in iskelesi olduğundan canlılığını bu dönemlere kadar sürdürmüştür. Yerinin bugünkü iskeleye yakın olduğu tahmin edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tuhfetü'l-mî'mârîn (s. nşr. Zeki Sönmez, *Mimar Sinan İle İlgili Tarihi Yazmalar-Belgeler* içinde), İstanbul 1988, s. 87, 90, 94; Evliya Çelebi, *Seyahatname: Hatay-Suriye-Lübnan-Filistin* (haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1982, s. 9-13; Salih Akyel, *Payas Tarihi*, İstanbul 1966; Mustafa Cezar, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemî*, İstanbul 1985, s. 194-197; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 267-270; Metin Sözen – Sami

Güner, *Sinan: Architect of Ages* (trc. M. Quigley-Pınar), İstanbul 1988, I, 282-285; Aptullah Kuran, "Tezkerelerde Adı Geçen Sinan'ın Eserlerinin Yapı Türlerine Göre Alfabetik Listesi", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri* (nşr. Sadi Bayram), İstanbul 1988, I, 157, 159, 162, 163; a.mlf., "Mimar Sinan'ın Külliyeleeri", a.e., I, 169-170; a.mlf., "Mimar Sinan'ın Camileri", a.e., I, 203-204, 210; M. Baha Tanman, "Sinan'ın Mimarisi İmaretler", a.e., I, 342-343; Gönül Cantay, "Kervansaraylar", a.e., I, 371, 375, 379, 385; Yılmaz Önge, "Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler", a.e., I, 409, 423; Bahaeddin Yediyıldız, "Sinan'ın Yaptığı Eserlerin Sosyal ve Kültürel Açısından Tahlili", *VI. Vakıf Haftası: Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan ve Dönemi Sempozyumu (5-8 Aralık 1988)*, Ankara 1989, s. 104, 105, 111, 120-122, 125-126; Mehmet Fatih Müderrisoğlu, "Osmanlı İmparatorluğunun Doğu Akdeniz'deki İskelesi Payas ve Sokullu Mehmed Paşa Menzil Külliyesi", *9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Bildiriler*, Ankara 1995, II, 513-514; a.mlf., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Yolları ve Menzil Külliyeleeri", *Osmanlı*, Ankara 2000, s. 378, 382, 383; Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme*, Ankara 2002, s. 36, 40, 62, 132-133, 149, 175; K. Otto-Dorn, "Islamiche Denkmäler Kilikiens", *Jahrbuch für Kleinasiatische Forshung*, sy. 2, Heidelberg 1953, s. 113-126; K. Erdmann, "Zur Türkischen Baukunst Selschukisher und Osmanischer Zeit", *Istanbul Mitteilungen*, sy. 8, İstanbul 1958, s. 1-39; Besim Darkot, "Payas", *İA*, IX, 531.

MEHMET FATİH MÜDERRİSOĞLU

SOKULLUZÂDE HASAN PAŞA

(ö. 1010/1602)

Osmanlı veziri.

Vezîriâzam Sokullu Mehmed Paşa'nın büyük oğludur. Arşiv kayıtlarına göre tesbit edilen ilk görevi, 20 Cemâziyelâhir 979'da (9 Kasım 1571) dergâh-ı âlî müteferrikalığından 456.692 akçelik haslarla Bosna sancak beyliğine tayinidir (Sevinç, s. 1). 1561'de ve 1570'te Bosna sancak beyi olarak gösterilmekteyse de (İA, V/1, s. 325) bu doğru olmamalıdır. Hasan Paşa 7 Şevvâl

979'da (22 Şubat 1572) Halep ve 27 Ramazan 980'de (31 Ocak 1573) Diyarbakır beylerbeyliğine getirildi (BA, KK, nr. 225, s. 178). Beylerbeyliği süresince Tunus seferine çıkacak donanmaya kavas ve kürekçi temini, eşkıyalık yapan aşiretlerin takibi, Bahreyn üzerine düzenlenmesi düşünülen sefer için mühimmat tedariki ve Diyarbakır gümrüğünün gelirlerinin temini gibi meselelerle uğraştı. Diyarbakır valiliği buraya 5 Rebülevvel 984'te (2 Haziran 1576) Özdemiroğlu Osman Paşa'nın tayin edilmesine kadar sürmüş olmalıdır. Hasan Paşa'nın Diyarbakır'den sonra kısa bir süre Erzurum beylerbeyliği yaptığına dair bilgiler şüphelidir. 985'te (1577) Şam beylerbeyi olan Hasan Paşa, 1578'de başlayan Osmanlı-Safevî mücadelesi sırasında eyaletinin kuvvetleriyle Erzurum muhafazası için görevlendirildiyse de Şam'ın muhafazasının da önemli olduğu düşünülerek bundan vazgeçildi. Mısır kuvvetleri yetişinceye kadar Şam'da beklemesi ve ilkbaharda orduya katılması emredildi. Mart 1579'da birlikleriyle ordunun toplanma yeri olan Erzurum'a yöneldi. Kars'a varınca kalenin burçlarından birinin inşasını üstlendi. Ardından Lala Mustafa Paşa tarafından Tiflis ve Diyarbakır beylerbeyleriyle birlikte 26 Receb 987'de (18 Eylül 1579) kuşatma yüzünden büyük bir cephane ve erzak sıkıntısı çeken Tiflis müdafilerine yardıma gönderildi. Gürcü ve Safevî saldırıları yüzünden Tomanis Boğazı'nda zor anlar yaşadıysa da Tiflis'e yardım ulaştırıldı. Ordu kışın erken bastırması yüzünden Erzurum'a çekilince Hasan Paşa da Şam'a döndü. Bu sırada babası Vezîriâzam Sokullu Mehmed Paşa şehid edildi, buna rağmen makamını korudu.

Hasan Paşa, daha sonra İran cephesinin yeni serdarı Koca Sinan Paşa'nın maiyetinde sefere katıldı. İran cephesinde iken 9 Ramazan 988'de (18 Ekim 1580) Hüdâyî Paşa'nın yerine Diyarbakır beylerbeyliğine getirildiyse de İstanbul'dan yollanan bir hatt-ı hümayunla yine Şam'da kaldı (BA, KK, nr. 237, s. 121). Ordu kışlağa çekilirken 6 Şevval 988'de (14 Kasım 1580) Bağdat'a nakledildi (BA, KK, nr. 237, s. 121). Ancak ardından tekrar Şam beylerbeyliğine gönderildi. Nitekim 1582'de yapılan Şehzade Mehmed'in sünnet düğününe Şam beylerbeyi olarak iştirak etmişti (Selânikî, I, 134). 1583'te İran cephesine gönderilen yeni serdar Ferhad Paşa'nın emri altında sefere katıldı. Sefer sırasında Revan'ın fethinde ve burada yeni bir kale inşasında görev aldı. Diyarbakır ve Karaman beylerbeyleriyle birlikte hareket ederek

zaman zaman ordunun ağırlıklarına saldıran Kara Veli adlı şakîyi yakaladı.

13 Zilkade 991'de (28 Kasım 1583) Revan Kalesi'nin tamirinde ve Gürcistan'a yönelik akında gösterdiği yararlılıktan dolayı bir kılıç ve iki hil'atle taltif edilen Hasan Paşa, 22 Zilhicce 991'de (6 Ocak 1584) Üveys Paşa'nın yerine Halep beylerbeyiliğine tayin edildi (BA, KK, nr. 242, s. 89; nr. 262, s. 58, 65). 992 (1584) yazında Gürcistan'a yürüyen Ferhad Paşa'nın maiyetinde hazır bulundu. Tomanis Boğazı'nda yeni yaptırılan kalenin muhafazasına memur edildi. Muhtemelen bu vazifesiyle bağlantılı olarak Erzurum beylerbeyiliğine nakledildi. Bu yeni memuriyeti sırasında 17 Cemâziyelevvel 993 (17 Mayıs 1585) tarihli bir hükmeye göre Tiflis ve Lori beylerbeyileriyle birlikte, Tiflis yöresini yağmalayan aşiretleri cezalandırdı (BA, MD, nr. LVIII, 106/293). Ardından Tomanis muhafazasını Semender Paşa'ya bırakıp Vezîriâzam Özdemiroğlu Osman Paşa'nın maiyetine girdi. Safevî Veliâhdı Hamza Mirza ile yapılan ve galip gelinen savaşta Erzurum beylerbeyi sıfatıyla ordunun sol kanadında yer aldı. 994'ün başlarında (Aralık 1585 – Ocak 1586) Kars beylerbeyi ile birlikte Tomanis Kalesi'ni Gürcü Simon'un muhasarasından kurtardıktan sonra Gürcü beyleri Simon ve Minûçihir'in te'dibine yönelik 995'teki (1587) harekâta katıldı. 996'da (1588) Şam beylerbeyiliğine tayin edildi (selefinden 9 Ramazan 996'da [2 Ağustos 1588] sâbık diye bahsedildiğine göre Şam beylerbeyiliğine tayini bu tarihten önce olmalıdır; BA, MD, nr. LXIV, 15/40). 12 Zilkade 997'de (22 Eylül 1589) babasının Şam'daki evkafının teftişinde görev aldı (BA, MD, nr. LXV, 41/167). Şam'dan Anadolu beylerbeyiliğine getirildi. 12 Rebülevvel 998'de (19 Ocak 1590) barış yapmak için gelen, aralarında Şehzade Haydar Mirza'nın da bulunduğu Safevî elçilik heyetini Fenerbahçe yakınlarında karşılayarak İstanbul'a geçirdi (Selânikî, I, 218).

15 Cemâziyelevvel 999'da (11 Mart 1591) Koca Sinan Paşa tarafından Karadeniz ile İzmit körfezinin bir kanalla birleştirilmesi çalışmalarına mübâşir tayin edilirse de (a.g.e., I, 233) vezîriâzamin muhaliflerinin karşı çıkması yüzünden bu proje sonuçsuz kaldı. Receb 999'da (Mayıs 1591) Apostol Hasan Paşa'nın azledilip sürgüne gönderilmesi üzerine Hasan Paşa, Anadolu beylerbeyiliğinden Rumeli beylerbeyiliğine nakledildi (a.g.e., I, 236, 250). Osmanlı-Avusturya savaşları arefesinde 1001 yılı Rebüülâhir ortalarında (15-24 Ocak 1593) vezâretle Budin beylerbeyi oldu. Bu-

din'de iken İstanbul'dan aldığı tâlimatla Avusturya ve Macar ileri gelenlerine sınırlardaki saldırıların önlenmesine, birikmiş haraç ve hediyelerin gönderilmesine dair Macarca mektuplar gönderdi. Bir taraftan da eyaletinin daha önce başlamış olan tahririni tamamlattı. Habsburglar'a savaş ilân edilince Muharrem 1002'de (Ekim 1593) Koca Sinan Paşa'nın maiyetinde Budapeşte'nin güneybatısında ve Balaton gölü yakınındaki Veszprem ile Palota'nın (Várpalota) fethinde hazır bulundu (Câfer İyânî, s. 38-42). Safer 1002'de (Kasım 1593) İstolni Belgrad'ı Avusturya birliklerinin muhasarasından kurtarmak için harekete geçti. Meydana gelen savaşta Macar asilzadesi Janos Tapolicsányi ile bir düello yapmasına ve son ana kadar direnmesine rağmen yenildi ve yaralı olarak savaş alanından ayrıldı. Serhadden gelen kötü haberler üzerine durumu araştırmak için gönderilen Kapıcıbaşı Veli Ağa, paşanın adamları tarafından Budin'e sokulmamasına İstolni Belgrad mağlûbiyeti ve Hatvan'ın muhasara altına alınmasının sorumluluğu ona yüklendi (Selânikî, II, 559). Baharda Sinan Paşa'nın oğlu Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa ile Hatvan'ın imdadına gittiye de 11 Şâban 1002'de (2 Mayıs 1594) yapılan savaşta Mehmed Paşa firar edince mağlûp oldu ve yaralı halde Budin'e çekildi. Sinan Paşa'nın yeni harekâtında ordunun öncü kuvvetlerini idare etti. Yanıkkale muhasarası sırasında 10 Zilhicce 1002'de (27 Ağustos 1594) Rumeli beylerbeyiliğine getirildi ve kalenin fethinde büyük yararlılık gösterdi. Ardından Komorn muhasarasına katıldı.

Hasan Paşa daha sonra, isyan eden Voyvoda Mihail Vitezul'e karşı 18 Cemâziyelâhir 1003'te (28 Şubat 1595) Eflak serdarı olarak Vidin muhafazasına gönderildi. Aynı ayın sonlarında (11 Mart 1595) yine vezâretle Rumeli beylerbeyiliğine tayin edildi. Osmanlı kuvvetlerine karşı Vidin önlerinde tabur kuran Eflak ve Macar birliklerini 1003 yılı Zilkade ayının ilk günlerinde (8-17 Temmuz 1595) dağıttı ve Rusçuk'ta Eflak'a geçmek için Tuna üzerinde köprü inşa ettiren Vezîriâzam Ferhad Paşa'nın yanına gitti. Ardından Eflak'a yürüyen yeni vezîriâzam Koca Sinan Paşa'nın kumandasındaki ordunun öncülüğünü üstlendi ve serdarın Bükreş'e girmesini sağladı. Sefer dönüşünde Mihail'in karşısında alınan ağır yenilgide zaiyatın fazla olmasını önledi ve İstanbul'a gönderdiği bir arzıyla Sinan Paşa'yı şikâyet etti.

Daha sonra Hezargrad'da muhafazada kaldı, Eflak Voyvodası Mihail ve bazı Eflak

boyarlarının af taleplerini İstanbul'a ulaştırdı. Rumeli beylerbeyi olarak Belgrad muhafazasına tayin edildiğinde Erdel Voyvodası Bathory'yi isyandan vazgeçirmeye çalıştı. Bizzat III. Mehmed'in katıldığı Eğri seferi sırasında Segedin'de orduya dahil oldu. Büyük topları Tisa üzerinden beraberinde getirmişti. Eğri'nin fethinde büyük yararlılık gösterdi. Ancak fethin hemen ardından Rumeli beylerbeyiliğine yeniçeri ağası Veli Paşa getirilip Hasan Paşa'ya da vezâret hasları ferman olundu. Önden giden Veli Paşa mağlûp olunca Rumeli beylerbeyiliği tekrar kendisine verildi. Haçova'daki meydan savaşında önemli rol üstlendi; çarpışmaların en kritik anında Osmanlı ordugâhını yağmalayan Avusturya kuvvetlerinin dağıtılmasında rol oynadı.

Sefer dönüşünde Rebüülâhir 1005'te (Aralık 1596) yeni vezîriâzam Cigalazâde Sinan Paşa'nın aracılığıyla dördüncü vezirliğe terfi ettirilip serdarlıkla Belgrad'da bırakıldı. Ancak Damad İbrâhim Paşa'nın tekrar vezîriâzamlığa getirilmesi mevkiini sarstı ve serdarlık hasmı Satırcı Mehmed Paşa'ya verildi. Yeni serdarın 1005 yılı Zilhicce sonlarında (5-13 Ağustos 1597) itibar edilmeyen arzı Muharrem 1006'da (Ağustos 1597) kabul görünce Hasan Paşa İstanbul'a çağırıldı (a.g.e., II, 698, 701). Malkara'ya sürülmesi ferman edilmişken İstanbul'da ikametine izin verildi. İstanbul'a gelince hummaya yakalandı. 1006 yılı Rebülevvel ortalarında (22-31 Ekim 1597) vezirlik görevine başladı (a.g.e., II, 707, 709).

1006 yılı Cemâziyelâhir sonlarında (29 Ocak – 6 Şubat 1598) kendisine serdarlık teklif edilince bunu ancak vezîriâzamlığa getirilirse kabul edeceğini bildirdi. Bu istek Vezîriâzam Hadım Hasan Paşa'yı rahatsız etti. Elvendzâde Ali Paşa'nın ölümünden sonra Bağdat eyaleti verilerek merkezden uzaklaştırılmak istendi. Hasan Paşa gitmek istemediyse de ya Bağdat'a hareket etmesi veya Yedikule'de hapsedileceği söylenince beylerbeyiliği kabul etti ve Receb 1006'nın son gününde (8 Mart 1598) padişahla vedalaşıp İstanbul'dan ayrıldı (a.g.e., II, 722-723, 727). Hasan Paşa yeni vazifesinde Basra ve Lahsâ yöresinde tüccar ve ahaliye saldıran Seyyid Mübârek'in Safevîler'le yeni bir ihtilâfa yol açmadan te'dibine çalıştı.

Bu sırada Celâli isyanları etrafı kasıp kavurmaktaydı. İlk isyanından sonra affedilip Çorum sancak beyliği verilen Karayazıcı Abdülhalim'in halka zulmettiği duyulunca altıncı vezir Hacı İbrâhim Paşa ile birlikte onun cezalandırılmasıyla görevlendi-

rildi. Hacı İbrâhim Paşa, Kayseri ovasında Hasan Paşa'yı beklemeden Karayazıcı ile muharebeye giriştiyse de yenildi (14 Rebülevvel 1009 / 23 Eylül 1600). Hasan Paşa ise 12 Safer 1010'da (12 Ağustos 1601) Karayazıcı'yı Elbistan civarında Sepetli denilen yerde mağlûp etti. Karayazıcı Abdülhalim yaralı halde Canik dağlarına çekildi. Hasan Paşa, Celâîler'i takip ederek Tokat'a geldi. Bu sırada yaralanan Karayazıcı ölünce yerine geçen kardeşi Deli Hasan, Celâîler'i tekrar birleştirdi. Deli Hasan önce Sokulluzâde'nin Diyarbakir'den gelen ağırlığını yağmaladı, ardından ağabeyinin intikamını almak için Tokat üzerine yürüdü. Hasan Paşa bu durumda kaleye çekildi. Celâîler şehri ele geçirerek yağmaladılar ve kaleyi kuşattılar. Muhasara sırasında kaleden kaçıp âsilerin safına katılan biri, paşanın her sabah kapı önünde tahta perde ile çevrilmiş bir yerde oturduğunu haber verince Celâîler pusu kurup onu tüfekte vurarak şehid ettiler (27 Şevval 1010 / 20 Nisan 1602). Ömrü cephelelerde geçen ve hayli yoğun bir siyasî-askerî faaliyette bulunan Sokulluzâde Hasan Paşa kaynaklarda çebebi, cesur, yakışıklı, gösterişli maiyetle gezmeyi seven mağrur bir vezir olarak zikredilir. Kendisi için ham gümüşten yapraklı ve meyveli ağaç figürleriyle süslenmiş gümüşten bir taht yaptırıp buna "kâh-ı behişt" adını verdiği söylenir. Valiliği sırasında Diyarbakir'de bir han inşa ettirdiği belirtilmektedir. Ayrıca Bağdat'ta Hasan Paşa Camii adıyla anılan caminin revakını yaptırdığı ifade edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih* (İpsirli), I, 134, 218, 233, 236, 250, 304, 306, 314-315, 335-337, 369-370, 390, 395-399, 405, 413-414; II, 448, 451, 457, 494, 559, 641, 698, 701, 707, 709, 722-723, 727; *Gelibolulu Mustafa Âli ve Kühh'ül-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed Devirleri* (haz. Paris Çerçi), Kayseri 2000, II, 328, 331; III, 353, 370, 450-454; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târih* (haz. Nezih Aykut), Ankara 2004, II, 327-328, 397-398, 492, 510-512; Peçuyul İbrâhim, *Târih*, tür.yer.; Câfer İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs: Osmanlı-Macar Mücadelesi Tarihi* (haz. Mehmet Kirişçiöğlü), İstanbul 2001, s. 38-45, 62-69, 78-105; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri: 1578-1612*, İstanbul 1990, s. 76-77, 99-102, 109-115, 133-139, 141, 148-163, 189-190, 221; Mustafa Karanfil, *Harîmî'nin Zafname ve Gonca'sına Göre Özdemiroğlu Osman Paşa* (yüksek lisans tezi, 1998), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Pervin Sevinç, *955-982/1548-1574 Tarihli Osmanlı Beylerbeyi ve Sancakbeyleri Tevcih Defteri (563 nr.)* (yüksek lisans tezi, 1994), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 1, 57, 69; Franz Babinger, "Osmanlı Şam Valileri" (trc. Necdet Öztürk), *MÛTAD*, sy. 8 (1997), s. 98-99; M. Tayyib Gökbilgin, "Hasan Paşa", *İA*, V/1, s. 325-329.

ERHAN AFYONCU

SOL GARİBLER

(bk. GUREBÂ BÖLÜKLERİ).

SOL ULÛFECİLER

(bk. ULÛFECİYAN).

SOLAK

Osmanlılar'da padişah muhafızlığı yapan askerî zümre.

Osmanlı askerî teşkilâtı içinde padişahın muhafızlığı yanında bir nevi tören bölüğü işlevini yerine getirmekte olup Yeniçeri Ocağı'nın 60, 61, 62 ve 63. ortalarından meydana gelmiştir. Yaya askerî statüsünde olup yalnızca âmirleri olan solakbaşı ata binme hakkına sahiptir. Solaklar içinden seçilen bir grup padişahın yakın korumasını üstlenmiştir; bunlara rikâb-ı hümayun veya hassa solakları denir. Solak teşkilâtının ilk defa hangi tarihte ortaya çıktığı bilinmemektedir. İlk Osmanlı kaynaklarında Yıldırım Bayezid döneminde bahsedilirken solak tabiri geçer (*Anonim Tevârih-i Âli Osman*, s. 35). Bu durumda teşkilâtın I. Murad devrinde ihdas edilmiş olduğu düşünülebilir. Ancak yeniçerilerden ayrılan bir grubun padişahın korumasıyla görevlendirilmesi muhtemelen Fâtih Sultan Mehmed döneminde tam anlamıyla şekillenmiştir. Nitekim Fâtih'in Teşkilât Kanunnâmesi'nde sefer sırasında padişahın yanında solakbaşı ile peykbaşının yürümesi gerektiği kaydedilmiştir (*Kânunnâme-i Âli Osman*, s. 17).

Rikâb-ı hümayun solaklarının sayısı zaman içinde sekiz ile yirmi kişi arasında değişmiştir. 883 (1478) tarihli bir belgede saray teşkilâtı içindeki solaklar yirmi kişi olarak kaydedilmiştir (Ahmed Refik, sy. 49-62 [1335-37], s. 16). İsmail Hakkı Uzunçarşılı, sayılarının on iki ile sekiz arasında değiştiğini, bunlardan asıl sekizinin rikâb solaklığı, dördünün solakbaşı olduğunu belirtmektedir (*Saray Teşkilâtı*, s. 447). Nitekim XVII. yüzyılın sonuna tarihlenmiş belgelerde de rikâb solakları sekiz kişi diye gösterilmiştir (BA, Cevdet-Saray, nr. 340, 8103). Solakların sayısı Fâtih Sultan Mehmed döneminde 200 kişiyken XVII. yüzyılda her bir ortada 100 kişi olması kanunlaştırılmıştır.

Çok iyi silâh kullanan solaklar tecrübeli yeniçeriler arasından seçilmekteydi. Rikâb

solakları ise solak bölükleri içinden ayrılırdı. Kurallara göre yaşları yirmi beşten yukarı, güvenilir, askerlik dışında hiçbir işle uğraşmayan, annesi babası belli olan, bulasıcı hastalığı, herhangi bir organında noksanı bulunmayan gösterişli kişiler solak olabiliyordu. Mavi gözlüler, köseler, kısa boylular solak olamazdı. Solakbaşılar tarafından seçilen solaklar son olarak hem gerekli nitelikleri taşıyıp taşımadıklarının kontrolü hem de tayinleri için Dârüssaâde ağasına gönderilirdi.

Solakların asıl görevi padişahın muhafazası idi. Padişah sefere çıktığı zaman solaklar saray kapısından itibaren yaya olarak her iki tarafında ve önünde yer alır, yanına yabancı hiç kimseyi yaklaştırmazlardı. Savaş esnasında bütün solak bölükleri padişahın etrafında yer alarak bir koruma hattı oluşturur, 400 kemankeş solak etrafını çevirirdi. Celâzâde Mustafa Çelebi, *Selîmnâme* adlı eserinde Çaldıran Muharebesi esnasında solakların padişaha nasıl siper olduklarını nakleder (s. 148).

Padişahın şehir içindeki cuma selâmlığı, Eyüp Sultanı ve atalarının türbelerini ziyaret veya biniş adı verilen çeşitli ziyaretleri kapsayan resmî yürüyüşlerinde de (alay-ı hümayun) rikâb-ı hümayun solakları padişahın iki yanında ve önünde yürürdü. Padişah alayı ve padişahın katıldığı savaşları tasvir eden bütün minyatürlerde solaklar bilhassa rengârenk kaftanları, beyaz gömlekleri ve tüy sorguçlu başlıklarıyla tasvir edilmiştir. Padişah alayını görmüş olan bütün seyyahlar ve elçiler solakların göz alıcı elbiselerinden, âdeta yürüyen bir orman görüntüsü veren tüylerle donatılmış başlıklarından söz eder.

Saray içinde dört solakbaşı sadece muhafız bölüğünü temsilen bulunur ve padişahın yakınında olmayı rikâb-ı hümayun ağaları ile diğer iç ağalarına bırakırdı. Yeniçeri ağası ve kul kethüdâsından sonra ocağın saraydaki en itibarlı temsilcileri ol-

Solak
(Turkische
Geşander und
Osmanische
Gesellschaft,
İstanbul 1966,
lv. 68)